

ANDRZEJ M. DE TCHORZEWSKI

RZECZ O KSZTAŁTOWANIU TOŻSAMOŚCI ZAWODOWEJ NAUCZYCIELA

WSTĘP

Zainteresowanie osobą i zawodem nauczyciela sięga najodleglejszych czasów, czyli wszystkich minionych epok historycznych i stale jest aktualne, a dorobek współczesnej pedeutologii jest coraz bardziej imponujący dzięki nowym zakresom badań naukowych, które nierzadko mają charakter interdyscyplinarny. Dzieje się tak dlatego, że dynamicznie wzrasta zapotrzebowanie społeczne na edukację, a tym samym na miejsce i rolę nauczyciela, jaką przypisuje się jemu we współczesnej szkole. Lista problemów w pedeutologii ustawicznie rozrasta się. Pojawia się wiele nowych, bardzo szczegółowych zagadnień dotyczących zarówno osoby, jak i zawodu nauczycielskiego. Nie sposób je wszystkie wymienić, chociaż mają one bardzo bogate odzwierciedlenie w literaturze przedmiotu badań tej subdyscypliny nauk pedagogicznych. Wiele z nich jest kontynuacją podejmowanych wcześniej zagadnień ukazujących w nowej perspektywie na skutek jakościowych przemian w przestrzeni życia kolejnych pokoleń. Zmiany te nie są obojętne w postrzeganiu aktualnych procesów wychowawczych, socjalizacyjnych i edukacyjnych, a tym samym dotyczą one nauczycieli będących jednym spośród trzech ich ważnych podmiotów.

Współczesna pedeutologia opisała różne koncepcje kształcenia i modele nauczycieli. Dokładnie zostały opracowane koncepcje: osobowościowa¹, kompetencyjna², osiągnięciowa³. Z kolei do podstawowych modeli nauczyciela

Prof. dr hab. ANDRZEJ M. TCHORZEWSKI – Gordon College of Education, Bar Ilan University Hajfa, Izrael; adres do korespondencji – e-mail: andrzejdetchorzewski1@wp.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8149-9442>.

¹ Nauczyciel, kształtujący osobowość ucznia, sam musi być ukształtowaną jednostką, musi posiadać wyrazistą i wychowawczo pożądaną osobowość. Koncepcja ta jest zbliżona do orientacji humanistycznej.

² Wiedza merytoryczna oraz umiejętności i sprawności pedagogiczne są warunkiem kwalifikacji pedagogicznych i biegłości zawodowej nauczyciela. Koncepcja ta jest zbliżona do orientacji herbertowskiego intelektualizmu.

zalicza się na ogół model: refleksyjnego profesjonalisty, adaptacyjnego technika, pozytywistycznego praktyka, transformatywnego intelektualisty. Każdy z nich został szczegółowo opisany w literaturze pedeutologicznej (np.: Kwiatkowska, Lewowicki, 1995; Kwiatkowska, 1997; Jasiński, Lewowicki, 2000; Pielachowski, 2003; Żechowska, 1995). Wyjątkowo długa jest też lista cech i właściwości przypisywanych współczesnym nauczycielom⁴. Pedeutolodzy w zasadzie formułują pewne oczekiwania wobec nauczycieli, natomiast nie podejmują badań nad możliwościami formacji osobowościowej nauczycieli, ograniczając się do pewnych postulatów w zakresie kształcenia kandydatów na nauczycieli, które z reguły od dziesięcioleci obejmują trzy zasadnicze płaszczyzny, a mianowicie: intelektualną, profesjonalną i etyczno-moralną (de Tchorzewski, 2016; tenże, 2013). Są one w różnym stopniu i z różnym skutkiem realizowane przez uczelnie kształcące nauczycieli. Tymczasem nierzadko już czynni zawodowo nauczyciele stają przed nieznanymi dotąd oczekiwaniami, jakie stawia im otaczająca rzeczywistość społeczna, ekonomiczna czy polityczna. Rzeczywistość tę charakteryzuje niespotykany przez dziesięciolecia chaos aksjonomatywny wywoływany mieszaniną demokratycznych albo autokratycznych, bądź tylko radykalnych czy liberalnych ideologii i doktryn. Nierzadko wszystkie one traktują szkołę i nauczyciela w coraz większym stopniu instrumentalnie, domagając się od nich uległości i podporządkowania się głośzonym przez nie programom. Upatrując w szkole miejsca przygotowania ucznia do życia według własnych wizji, pozbawiają nauczyciela możliwości realizacji podstawowej idei pedagogicznej, jaką jest wspomaganie ucznia we własnym wielostronnym rozwoju. Nauczyciel w tym nieprzewidywalnie zmieniającym się świecie odczuwa coraz większą presję władz administracyjnych, samorządowych oraz lokalnego środowiska, w którym dominują roszczeniowe postawy rodziców i uczniów wobec szkoły. Wpływy i naciski, wywierane na nauczycieli i szkołę, dotyczą najczęściej nowej misji edukacyjnej w państwie, która nie do końca zostaje jednoznacznie zdefiniowana, a co więcej bywa skrywana.

³ Osiągnięcia uczniów są zasadniczym kryterium oceny pracy nauczyciela, która świadczy o jego perfekcjonizmie zawodowym. Szkoła jest miejscem pracy nauczyciela, dlatego musi on koncentrować się na realizacji programu, osiągnięciach dydaktycznych i wynikach nauczania. Koncepcja ta jest zbliżona do orientacji technologicznej.

⁴ Najczęściej wymieniane są takie, jak: doradca, intelektualista, terapeuta, artysta w dziele edukacji, animator, inicjator, koordynator, przewodnik po świecie wartości, przewodnik, instruktor samokształcenia, inspirator, partner, transmiter i i promotor wartości, nowator, innowator, badacz, współtwórca i podmiot nowoczesnej szkoły, mistrz życia, niezależny, promotor dokonujących się zmian, orędownik demokracji, humanizmu, tolerancji.

Toteż nie dziwi już nikogo fakt, że w nauczycielach narasta problem braku rozumienia zmienności procesów, w których sami, siłą bycia członkami określonego środowiska, uczestniczą mniej lub bardziej świadomie, że tracą zdolność samorozumienia i samookreślenia siebie oraz samooceny własnej osoby, jak i całej wspólnoty zawodowej. Problemem dla nauczycieli staje się kwestia zrozumienia, odkrywania i zarazem kształtowania własnej tożsamości zawodowej i tego, co ją kształtuje.

1. TOŻSAMOŚĆ ZAWODOWA NAUCZYCIELA I JEJ ATRYBUTY

Współczesna pedeutologia staje przed podstawowym problemem, który ujęty w sposób względnie całościowy dotyczy tożsamości zawodowej nauczyciela, czyli kogoś, kto różni się od wykonawców innych zawodów. Świadomość jej pozwala nauczycielowi odróżnić siebie samego od innych osób, ale w całym zbiorze zawodowym, dzięki określonym zdarzeniom i wielu wspólnie przeżywanym wydarzeniom typowym dla profesji nauczycielskiej, kształtuje się coś na miarę wspólnej tożsamości zawodowej. Daje to poczucie ciągłości bycia sobą jako nauczyciela i umożliwia ustawicznie odkrywanie własnego „ja”, które pozwala radzić sobie samemu ze znalezieniem swojego miejsca i roli w zastanej rzeczywistości edukacyjnej. Refleksja nauczyciela, której obiektem jest własna osoba i praca zawodowa, za którą ponosi się odpowiedzialność, opiera się na krytycznym myśleniu, na odwoływaniu się do twórczej wyobraźni oraz wyzwaniu pozytywnych emocji, dzięki którym każdy nauczyciel wyraża swój własny, osobisty oraz wspólny z innymi nauczycielami wysiłek bycia podmiotem w procesach pedagogicznych.

Tożsamość jest terminem niejednoznacznym. W matematyce mianem tożsamości określa się taką równość, która jest spełniona, czyli prawdziwa dla wszystkich wartości zmiennych w nich występujących, wziętych z umówionego zakresu tych zmiennych. Zatem tożsamość w sensie „matematycznym” jest stosunkiem równości lub identyczności. Z kolei nauki filozoficzne, humanistyczne i społeczne, które czynią człowieka przedmiotem swojej refleksji teoretycznej i badań empirycznych, nadają bardziej nieostre znaczenie temu terminowi, co wynika z ich aspektywnego podejścia do obranego obiektu zainteresowań.

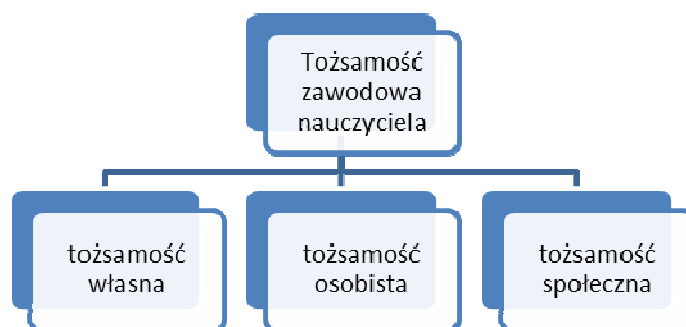
W psychologii pojęcie tożsamości ujmuje się przynajmniej w dwóch wymiarach: 1) stosunku do siebie samego i 2) stosunku do innych ludzi. Pierwszy wymiar wskazuje na szczególny typ relacji, jaki łączy podmiot z nim samym – z jego własną psychofizyczną kondycją, moralną wrażliwością czy intelektualną

sprawnością. Mamy wówczas do czynienia z czymś, co można określić jako *tożsamość własna*. Z kolei drugi wymiar dotyczy relacji z innymi, dzięki któremu osoba dostrzega to, co różni ją od innych osób i na tej podstawie buduje sądy na temat własnej osoby. Podstawą takiego wymiaru tożsamości jest mniej lub bardziej świadomy stosunek do pewnych znaczących wartości uznawanych wspólnie zarówno przez własną osobę, jak i inne osoby. Mówimy wówczas o *tożsamości osobistej*.

Z punktu widzenia socjologii tożsamość ma *ex definitione* charakter społeczny. Oznacza to, że ludzie w pewnych grupach są świadomi wspólnych właściwości, a żyjące w nich jednostki mają poczucie przynależności do danej grupy i dostrzegają swoją odrębność od innych grup. *Tożsamość społeczna* odnosi się zatem do świadomości wspólnych cech i poczucia jedności z określoną grupą. Tak rozumiana tożsamość dotyczy takich kwestii, jak: uznawania i pielęgnowania wspólnych obyczajów, tradycji, wartości kultury, a w tym dopasowania się i sprawnego działania grupy. W tym kontekście można mówić o tożsamości narodowej, patriotycznej, religijnej, czy politycznej.

Przedmiotem namysłu w tych rozważaniach jest *tożsamość zawodowa nauczyciela*, która wyrasta z poczucia tożsamości własnej, czyli świadomości samego siebie, tożsamości osobistej, czyli samopoznania swojej wartości w odniesieniu do innych osób oraz tożsamości społecznej, czyli poczucia przynależności do określonej grupy profesjonalnej.

Schemat 1. Źródła tożsamości zawodowej nauczyciela

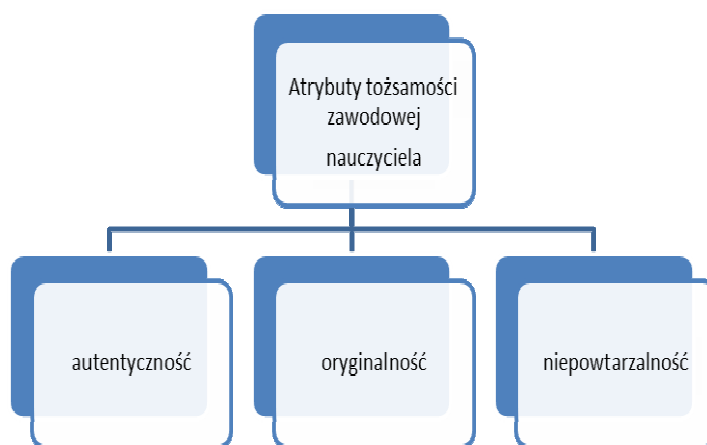

Opracowanie własne

Kształtowanie tożsamości zawodowej jest procesem złożonym i zależnym od wielu nie do końca rozpoznanych uwarunkowań, które kształtują w miarę trwale własne, osobiste i społeczne poczucie bycia nauczycielem. Należy zdać

sobie sprawę z tego, że każda osoba, przygotowująca się do tego zawodu lub już go wykonująca, jest określoną indywidualnością. Nie ma bowiem „identycznych” osób, czyli takich samych nauczycieli, ale wszyscy oni posiadają ogólną wizję wypełniania swojej misji pedagogicznej, w tym zadań dydaktyczno-wychowawczych. I w tym sensie można mówić o pewnych atrybutach tożsamości zawodowej nauczyciela.

Schemat 2. Atrybuty nauczycielskiej tożsamości zawodowej

Opracowanie własne

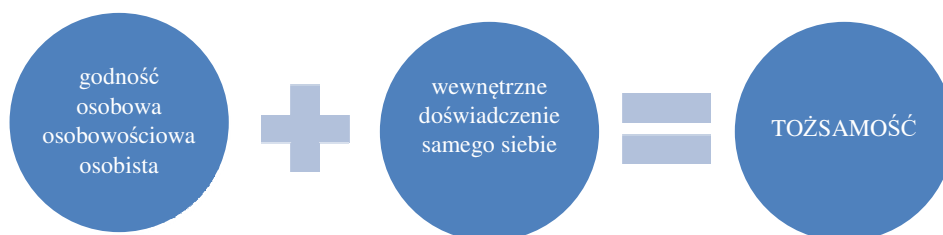
Nauczycielską tożsamość zawodową cechuje autentyczność, oryginalność, niepowtarzalność, które czynią nauczyciela tym, kim jest w rzeczywistości, co z pewnością kształtuje wizerunek jego jako osoby i stosunek do jego zawodu. Po pierwsze – nauczyciel w sensie ontologicznym jest bytem autentycznym, czyli realnym, rzeczywistym, prawdziwym w dążeniu do wyrażania siebie. Nie jest w stanie go zastąpić jakikolwiek substytut w postaci nawet najdoskonalszego urządzenia telekomunikacyjnego czy cyfrowego. Dlatego uczniowie, objęci podczas obecnej pandemii zdalnym nauczaniem, odczuwają brak bezpośredniego kontaktu nie tylko z rówieśnikami, ale również z nauczycielami, bez których udziału proces ich uczenia się jest niepełny, „pusty”, czy „jałowy”. Po drugie – oryginalność nauczyciela polega na właściwym tylko jemu postrzeganiu samego siebie i świata, u podstaw którego leży osobista obserwacja samego siebie oraz indywidualne doświadczenie życiowe i zawodowe, a także edukacja przygotowująca nauczyciela do pracy pedagogicznej, w tym optymalnie zorganizowany proces kształcenia akademickiego i ciągła praca nad własnym rozwojem. Oryginalność nauczyciela, jako atrybut jego tożsamości,

pozwała uczniom postrzegać odmienność zachowań i postępowania w interpersonalnych relacjach zachodzących pomiędzy oboma podmiotami procesu nauczania–uczenia się. Oryginalność nauczyciela pozwala uczniowi postrzegać jego odmienność od pozostałych nauczycieli. Po trzecie – niepowtarzalność nauczyciela wyraża się w jego wyjątkowości, a nawet w nadzwyczajności. Świadczy o tym to, że każdy nauczyciel ma własny potencjał intelektualny, osobistą wrażliwość moralną czy estetyczną, inną kondycję i sprawność fizyczną, mimo że każdy dysponuje zakresem takiej samej lub podobnej wiedzy merytorycznej czy pedagogicznej. Nie wyklucza to tego, że nauczyciele mogą kierować się takimi samymi lub zbliżonymi przekonaniem, poglądami, wartościami, mogą mieć podobne upodobania, zainteresowania, czy nawet zamiłowania, które oddzielnie lub wspólnie realizują. Niepowtarzalność nauczyciela stanowi nierzadko to, że staje się on dla uczniów wzorem, a nawet autorytetem, który funkcjonuje długo w ich świadomości, także w dorosłym życiu.

2. GODNOŚĆ I DOŚWIADCZANIE SIEBIE PODSTAWĄ TOŻSAMOŚCI ZAWODOWEJ NAUCZYCIELA

Aby bardziej wniknąć w sens *tożsamości zawodowej nauczyciela*, trzeba postawić pytanie o jej podstawy. Są nimi zapewne godność i wewnętrzne doświadczanie samego siebie każdego nauczyciela.

Schemat 3. Godność i doświadczanie siebie podstawą tożsamości zawodowej nauczyciela

Opracowanie własne

Godność ujęta jest w schemacie trójwymiarowo: 1) przysługuje bezwarunkowo każdemu człowiekowi; 2) poświadcza jego postawę prawości; 3) określa miejsce w społeczności, do której przynależy⁵ (de Tchorzewski, 2016). Te trzy

⁵ Godność osobowa to nic innego, jak niezniszczalna, immanentna właściwość wrodzona, świadcząca o człowieku jako wartości autotelicznej, która przysługuje bezwarunkowo każdemu

wymiary godności należy odnieść w całej rozciągłości do każdej osoby, w tym do osoby i zarazem zawodu nauczyciela, który jako człowiek stanowi wartość niezbywalną, bezwarunkową i autoteliczną oraz gdy jego postępowanie, niezależnie od okoliczności jest nienaganne, czyli respektuje wszystkie uznane zasady i normy etyczno-moralne, a także gdy ma pełną świadomość swoich praw nie tylko przedmiotowych, lecz przede wszystkim praw podmiotowych przynależnych mu z racji misji zawodowej, jaką pełni w społeczeństwie. *Godność* jest zatem kategorią, która leży u podstaw wnikięcia w zrozumienie i kształtowanie tożsamości osoby i zawodu nauczyciela.

Z kolei *doświadczenie samego siebie* jest kolejną kategorią bez której trudno zrozumieć proces identyfikacji z zawodem, a tym samym uchwycić sens i znaczenie profesjonalnej tożsamości nauczyciela. Jakość doświadczenia samego siebie jest zależna od refleksji zmierzającej do realistycznego samopoznania, czyli poszukiwania odpowiedzi na pytania: *1. Jaki jestem jako człowiek-osoba, nauczyciel-wychowawca? 2. Ku jakim wartościom proponowanym i odkrywanym przez siebie kieruję się w życiu osobistym i zawodowym? 3. Jak oceniam jakość pracy nad rozwojem własnej osoby i efektywnością pracy zawodowej?*

Odpowiedzi na te i im podobne pytania służą samozrozumieniu, krytycyzmowi i uczciwości nauczyciela wobec samego siebie. Dostarczają one również pośrednio informacji o przeżywaniu emocji pozytywnych lub negatywnych i są powiązane z samooceną aktywności przyczyniającej się do kształtowania własnej tożsamości.

Zarówno praca nad formacją osobistej godności, jak i poznania własnej osoby, a także krytyczna samoocena prowadzą do kształtowania tożsamości nauczyciela. Jednakże wymagają od niego wysiłku, któremu towarzyszą nierzadko zmagania koncentrujące się na nieustannym staraniu o zrozumienie samego siebie i odkrywaniu tego, co autentyczne w życiu profesjonalnym, które wymaga „bycia sobą”.

Prawidłowo ukształtowana tożsamość nauczyciela czyni go osobą, która prowadzi ucznia „[...] do pełni rozwoju, przewodzi mu wśród zawiloci ścieżek życiowych i nieustannych wyborów, mądrze doradza lub odradza, troszczy się o to, aby nie stawał się on biernym twórczym dziejów i wielkich mocy politycznych, lecz był samodzielnym podmiotem, sprawcą własnego losu i współtwórcą pomyślności – swej społeczności...” (Kwieciński, 2000, s. 265). Tożsamość nauczyciela, jako rezultat procesu identyfikacji zawodowej, jest zatem właściwością pożądaną i umacniającą jego postawę profesjonalną.

człowiekowi. Z kolei godność osobowościowa to nabyte przez człowieka cechy i cnoty, które świadczą o jego prawości. I wreszcie godność osobista to indywidualne poczucie człowieka o byciu kimś ważnym, zajmującym określoną pozycję w społeczeństwie.

3. ETOS JAKO MENTALNY SYMBOL (UMOCOWANIE) TOŻSAMOŚCI ZAWODOWEJ NAUCZYCIELA

Każda wspólnota zawodowa, nawet ta, która funkcjonuje w pewnej specyficznej diasporze, jak np. nauczyciele i cieszy się zaufaniem społecznym, wypracowuje swój etos⁶, czyli zbiór wzorów zachowań, które świadczą o respektowaniu dobrych obyczajów w specyficznym stylu bycia, a niekiedy nawet życia (Słownik..., 1995, s. 312). Od czasu kiedy nauczyciele stali się wyodrębnioną grupą profesjonalną, świadomą swoich działań zawodowych, zaczęli dochodzić i kierować się wartościami, które stawały się źródłem celów ich pracy dydaktycznej i wychowawczej. Wyróżniali się często w swoich, i na tle innych, środowiskach specyficzną odmiennością niektórych obyczajów, a nawet norm i wzorów zachowań. Orientację w tym zakresie zaczyna kandydat na nauczyciela nabywać z reguły w celowo tworzonych instytucjach, które przygotowywały go do pracy pedagogicznej. Po jej podjęciu jest ona wzmocniana przez aktywne uczestnictwo w życiu własnego środowiska zawodowego oraz oczekiwana przez coraz szersze kręgi społeczne zainteresowane sprawami edukacji dzieci i młodzieży. Była to ongiś, i jak się wydaje powinna być nadal, droga indywidualnego identyfikowania się z obraną profesją, a więc także droga kształtowania osobistej i zawodowej tożsamości nauczyciela. Etos nauczycielski w zasadniczy sposób może przyczyniać się do ugruntowania poczucia bycia nauczycielem. Uświadamia potrzebę otwierania się na problemy panowania nad sobą, wystrzegania się zmienności i nieprawidłowości oraz kierowania się umiarem w postępowaniu. Wreszcie to, co najważniejsze, wskazuje na zachowanie się z godnością i strzeżenia jej w środowisku swojej pracy. Ponadto wspiera w zdobywaniu i utrzymywaniu zaufania, a także umacnia wizję zawodu połączoną z czynami zmierzającymi do doskonałości profesjonalnej oraz wyrastania ponad przeciętność zawodową a nie poniżej własnych możliwości i oczekiwań społecznych.

Dzisiaj przemilcza się kwestię etosu, a w jego miejsce proponuje się wiedzę z zakresu etyki zawodu nauczycielskiego, a przecież etos nie oznacza tego samego co etyka. Sama wiedza o etyce zawodu nauczycielskiego nie jest wystarczająca, aby przyczyniać się do identyfikacji z tą profesją. Dodajmy, że zawód nauczycielski nie dysponuje kodeksem etycznym obowiązującym powszechnie w tej grupie zawodowej, w przeciwieństwie do zawodów medycznych,

⁶ Etos (gr. *ethos* – obyczaj) oznacza pewien określony lub domniemany zbiór wartości, norm, wzorów, zachowań i obyczajów, które składają się na styl życia i charakter pewnej grupy ludzi wskazując na jej odrębność.

prawniczych, rzemieślniczych, czy innych branż, które z racji świadczonej pracy bądź usług cieszą się mniej lub bardziej, podobnie jak zawód nauczycielski, zaufaniem społecznym. Zawody te poza autonomicznymi etykami zawodowymi odwołują się do etosu im przypisywanego. Mamy do czynienia z próbami budowania z różnym skutkiem szczegółowej etyki zawodu nauczyciela, która z reguły koncentruje się na sprawach zasad i norm postępowania oraz obowiązków i powinności moralnych. Etos w przeciwieństwie do etyki, mimo pewnych wspólnych odniesień, dotyczy stylu bycia danej grupy społecznej czy zawodowej, czyli do typowych dla niej zachowań, pozwalających wyróżnić ją spośród innych i nadając jej specyficzny status społeczny.

Schemat 4. Etos nauczyciela

Opracowanie własne

Etos wydaje się być obecnie jedynie mentalnym symbolem nauczycielskiej tożsamości zawodowej. Był on przez dziesiątki lat punktem odniesienia dla nauczycielskich zachowań obyczajowych, które podlegały powszechnej aprobacie lub dezaprobatie w środowisku zawodowym nauczycieli i społeczeństwie oraz świadczyły o ich prawości i identyfikacji z zawodem. Od nauczyciela oczekiwano nienaganych zachowań obyczajowych, a społeczeństwo reagowało na wszystkie te, które spotykały się z całkowitą dezaprobatą, gdyż w jego świadomości zagrażały rozwojowi ucznia-wychowanka, jego bezpieczeństwu i dobru. Obecnie granice między dopuszczalnymi a niedopuszczalnymi zachowaniami nauczyciela są niezwykle płynne i podlegają subiektywnym

ocenom w samej grupie zawodowej, jak i w środowiskach jej pracy. W sytuacjach budzących wątpliwości orzekają komisje dyscyplinarne, które nie dysponują narzędziami pozwalającymi obiektywnie stwierdzić, czy konkretne zachowanie nauczyciela świadczy o przekroczeniu granicy dobrych obyczajów.

Do etosu nauczycielskiego należy zapewne włączyć kategorię prawości⁷. W domniemanej treści i zakresie tego pojęcia można szukać, ale i upatrywać stosunku do własnej godności, prawdy i wolności, do myślenia o nich samych, jak i kierowania się nimi w jednostkowym, zawodowym i społecznym życiu. Prawość jest przypisywana konkretnemu człowiekowi i ludziom jako pewien przymiot, który zaświadcza o wartości, a w jakimś sensie nawet o ich nadzwyczajności. Współczesny język polski niejako „odwołał” z codziennego użytku pojęcie prawości. Rzadko słyszymy wypowiedzi innych, które dotyczyłyby prawości nauczyciela. Dla wielu jest ono pojęciem niemalże archaicznym, przynależnym staropolszczyźnie, niezrozumiałym, wypartym przez bliskie znaczeniowo innym wyrazom lub ich związkom. Chętniej opowiadamy się za użyciem takich słów w opisie i ocenie nauczyciela, jak: porządny, normalny lub nieprzeciętny, czy doskonały, byle uniknąć kategorii prawości. Prawość należy do pojęć, które przynależą do idei aksjonormatywnych. W treści i zakresie tego pojęcia uwyraźnia się zarówno swoista wartość oraz określony imperatyw. Być człowiekiem-nauczycielem prawym, to znaczy prezentować szczególną wartość przynależną osobie, natomiast zmierzać do prawości jest zadaniem każdego człowieka, bowiem już w samym dążeniu wyraża się jego godność. Ta szczególna dwoistość pozwala traktować prawość jako zasadę życia społecznego, postawę etyczną i powinność moralną. Prawość, jako zasada życia społecznego, stanowi fundament wyższej jakości styczności, stosunków, a także czynności zawodowych i społecznych nauczyciela. Prawość, jako postawa etyczna, budowana jest w oparciu o naczelną wartość moralną, które stanowią fundament etycznego odnoszenia się do drugiego człowieka, a także do samego siebie. Jest ona niejako rdzeniem właściwego postępowania moralnego, na które składa się uczciwość, odwaga, oddanie, legalizm i posłuszeństwo oraz lojalność względem uznawanego systemu moralnego. Z kolei prawość, traktowana jako powinność moralna, rozumiana jest tutaj jako wola działania nauczyciela na rzecz dobra, a nie przeciwko niemu. Oznacza ona czynne pragnienie dobra oraz uruchamianie mechanizmów autokontroli nazywanych sumieniem. Bez ich udziału postrzegane dobro i pragnienie jego osiągnięcia

⁷ Prawość w języku polskim oznacza na ogół uczciwe oraz szlachetne postępowanie człowieka i kojarzy się z moralnym wymiarem jego indywidualnego, czy osobistego życia, ale także życia różnych, mniejszych, bądź większych zbiorowości ludzkich i funkcjonujących w nich wspólnot.

ograniczałoby się tylko do jego podziwiania, a nie podejmowania działań realizacyjnych polegających na wdrażaniu dobra w życie społeczne.

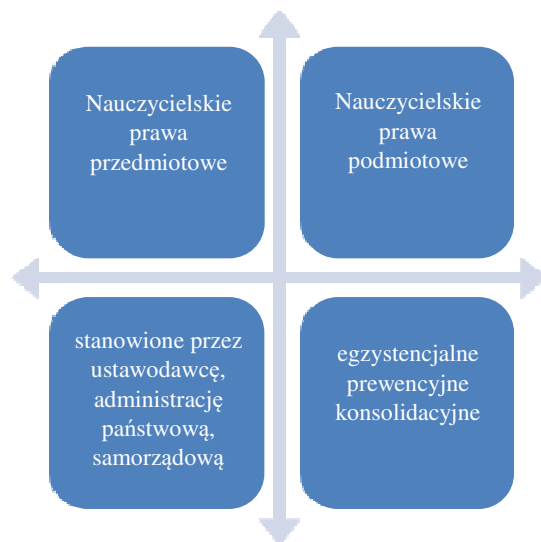
Czy w świetle tych uwag nie należy postawić pytania o to, czy etos nauczyciela nie stracił na znaczeniu? Czy przywrócenie jego znaczenia mogłoby przyczynić się do większej identyfikacji z zawodem, a tym samym umacniało jego tożsamość.

4. PRAWA PODMIOTOWE NAUCZYCIELA ŚWIADECTWEM JEGO ZAWODOWEJ TOŻSAMOŚCI

Prawa nauczyciela i całego zbioru tej grupy profesjonalnej jawią się w dwóch obszarach. Pierwszy z nich znajduje swoje odzwierciedlenie w dokumentach urzędowych stanowiących wolę pracodawców⁸. Mają zatem one charakter zewnętrzny, a ich zadaniem jest prawne porządkowanie sfery zawodowego funkcjonowania nauczycieli. Ten typ praw można określić mianem praw przedmiotowych. Drugi obszar wyrasta z głębokiego przekonania i przywiązania nauczycieli do godności nauczyciela oraz kultury i pewnej, chociaż dynamicznie zmieniającej się tradycji tego zawodu. Są one zakorzenione w ich świadomości, dlatego przypisujemy tym prawom charakter wewnętrzny określając je mianem praw podmiotowych. Ich treści odnoszą się do potrzeb, oczekiwań, a niekiedy tylko do skromnych, ale istotnych pragnień, które są ściśle powiązane z ważnymi dla nauczyciela wartościami i wzorami zachowań, które rzutują na ich styl codziennego bycia i życia zawodowego nadając tym samym specyficzną odrębność nauczycielskiej profesji. Toteż prawa podmiotowe poprzez zakresy swoich treści z jednej strony potwierdzają, a z drugiej kształtują tożsamość nauczyciela. Prawa podmiotowe nauczyciela są podstawą nie tylko kształtowania się tożsamości zawodowej nauczyciela, ale mają wpływ bezpośredni na jakość jego pracy pedagogicznej.

⁸ Należą do nich Dzienniki Ustaw, Dzienniki Urzędowe odpowiednich resortów, Zarządzenia i Rozporządzenia Ministerstwa Edukacji obowiązujące w danym czasie.

Schemat 5. Prawa kształtujące tożsamość zawodową nauczyciela

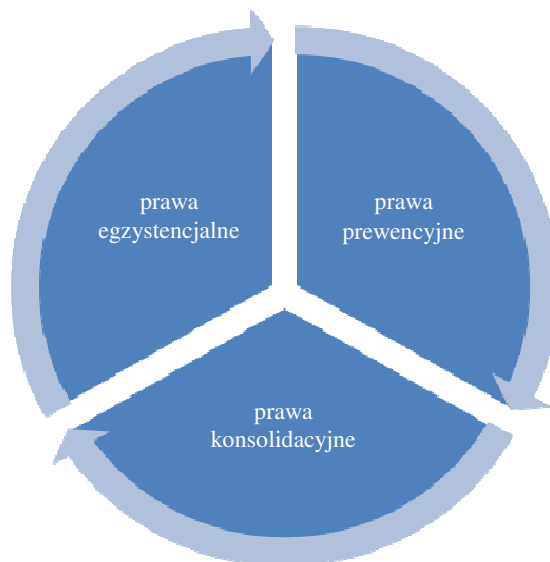

Opracowanie własne

Prawa przedmiotowe, jak i prawa podmiotowe cechuje zmienność historyczna. Prawa przedmiotowe wyrastają z nadania tych, którzy sprawują władzę. Prawa podmiotowe mają swoje źródła w doświadczeniach środowiska nauczycielskiego na różnych etapach ich rozwoju oraz w kontekstach zmieniających się układów społecznych, ekonomicznych, czy politycznych. Innych praw podmiotowych domagali się nauczyciele epoki starożytnej, innych w średniowieczu, a jeszcze innych w czasach nowożytnych. Niektóre prawa podmiotowe są w tej grupie zawodowej „przekazywane z pokolenia na pokolenie”. W ten sposób zachowują one ciągłość i przyczyniają się także do utrwalania i budowania osobistej i zawodowej tożsamości.

Nauczycielskie prawa podmiotowe można ująć w pewien układ, do którego należą: prawa egzystencjalne, prawa prewencyjne oraz prawa konsolidacyjne. Prawa te wzajemnie się dopełniają, a ich oddzielne potraktowanie ma na celu pełniejsze rozeznanie w zakresie treści wskazujących na pewne ważne obszary życia osobistego i zawodowego nauczycieli.

Schemat 6. Generacja nauczycielskich praw podmiotowych

Opracowanie własne

Prawa egzystencjalne wpływają na pozycję zawodową nauczyciela postrzeganą przez pryzmat życia osobistego; prawa prewencyjne mają chronić nauczyciela przed doświadczaniem i doznawaniem nieetycznych zachowań osób trzecich; prawa konsolidacyjne kształtują nauczycielską wspólnotę zawodową. **Podmiotowe prawa egzystencjalne** to pewien typ sądów, za pomocą których nauczyciele wyrażają oczekiwania na zaistnienie określonych warunków bądź czynników, które mają istotny wpływ na umocowanie własnej pozycji osobistej i zawodowej. Ten rodzaj praw nierozzerwalnie łączy się z podstawową wartością, która należy do kategorii godnościowych człowieka. Jest to najwyższa wartość, która scala wszystkie szczegółowe prawa tej generacji, ale także wyznacza podstawy pozostałym generacjom, czyli prewencyjnym i konsolidacyjnym. Są one fundamentem struktury całego systemu praw, o jakie upominają się nauczyciele. Nie ulega wątpliwości, że prawa egzystencjalne rzutują na poczucie tożsamości zawodowej każdego nauczyciela i całej grupy zawodowej⁹. **Podmiotowe prawa prewencyjne**, których

⁹ Do praw egzystencjalnych można zaliczyć: prawo do godności oraz szacunku, prawo do autonomicznej aktywności, prawo do obiektywnej i sprawiedliwej oceny, prawo do rozwijania własnych zainteresowań i zdolności, prawo do osobistego i harmonijnego rozwoju oraz doskonalenia zawodowego, prawo do rzetelnego wynagrodzenia adekwatnego do wysiłku i zaangażowania zawodowego.

respektowania domagają się nauczyciele, mają tę grupę zawodową bezpośrednio bądź pośrednio chronić przed nieetycznymi zachowaniami wobec nich samych przez osoby trzecie. Są nimi niekiedy nawet sami nauczyciele z własnego zespołu, ale najczęściej uczniowie i ich roszczeniowi rodzice oraz najbliższa społeczność lokalna w miejscu zamieszkania. Chodzi tu o takie zachowania, które naruszają status i pozycję nauczyciela i stwarzają w różnych sytuacjach faktyczne zagrożenie. Mimo że nadal uznaje się nauczycieli za grupę obdarzoną społecznym zaufaniem, to w przeciwieństwie do czasów minionych, obecnie towarzyszą im coraz większe niepokoje i lęki o zachowanie własnej godności i zwykłego bezpieczeństwa nie tylko fizycznego, ale również psychicznego ze strony środowiska, w którym pracują i żyją. Nauczyciele mają świadomość, że współczesny chaos aksjonormatywny, który nie omija szkoły i szeroko rozumianych procesów pedagogicznych, przyczynia się do stopniowej i dynamicznej degradacji dotychczasowej pozycji ich grupy zawodowej, która przez dziesięciolecia w szczególny sposób była chroniona, wyróżniana, a nawet uprzywilejowana¹⁰. Bez należnych nauczycielowi praw prewencyjnych trudno mu w pełni identyfikować się i mieć satysfakcjonujące poczucie tożsamości zawodowej. **Podmiotowe prawa konsolidacyjne** mają służyć tej grupie zawodowej i poszczególnym jej członkom – umacniać więzi osobowe oraz wzmacniać relacje wewnątrzgrupowe, dzięki którym i poprzez które nauczyciele w większym stopniu identyfikują się z zawodem, a tym samym kształtują swoją tożsamość osobistą i zawodową¹¹. Są one ważne ze względu na fakt, że nauczyciele funkcjonują w specyficznej diasporze interpersonalnej. Dzięki respektowaniu praw konsolidacyjnych nauczyciele kształtują poczucie wspólnotowości w procesie spełniania swojej misji edukacyjnej. Rozwijają różne formy samorządności i wpływają z większym skutkiem na efekty

¹⁰ Do praw prewencyjnych należy zaliczyć: prawo bycia nauczycielem i wychowawcą w każdej sytuacji szkolnej, jak i pozaszkolnej, prawo do pełnej opieki prawnej i bezpieczeństwa moralnego, prawo do protestu, upominania się i określania żądań związanych z podstawowymi potrzebami działalności pedagogicznej, prawo do ochrony przed nakładaniem niemożliwych do spełnienia obowiązków, prawo do zachowania tajemnic dotyczących spraw życia osobistego, do wysiłku poznawania samego siebie, wykorzystywania potencjalnych możliwości oraz dyskrecji własnych wad i przywar.

¹¹ Do praw konsolidacyjnych należą: prawo do wpływu na decyzje i formy samorządności nauczycielskiej oraz aktywnego udziału w pracach własnej grupy zawodowej, prawo do oddziaływania na codzienne życie wspólnoty szkolnej, prawo do zrzeszania się we wspólnotach, organizacjach, związkach i stowarzyszeniach, prawo do wyrażania swoich przekonań i poglądów w gronie pedagogicznym własnego środowiska oraz na forach i komunikatorach społecznych, prawo do uczestniczenia w projektach społecznych realizowanych w okolicznościach wymagających osobistego zaangażowania, do wyrozumiałego traktowania przez środowisko szkolne i pozaszkolne w przypadku niepowodzeń zawodowych.

codziennego życia społeczności szkolnej. Świadomość i umiejętne korzystanie z tych praw pozwala nauczycielom podejmować działania na rzecz i w obronie wspólnych interesów, co jest świadectwem utożsamiania się z zawodem.

5. DROGI I BEZDROŻA DOCHODZENIA NAUCZYCIELA DO ZAWODOWEJ TOŻSAMOŚCI

Kształtowanie osobistej i zawodowej tożsamości nauczyciela jest procesem ciągłym, dynamicznym i długotrwałym. Zależy on od zdarzeń i sytuacji, w których nauczyciel uczestniczy, od zachodzących zmian w świecie i w najbliższym środowisku jego życia i samej pracy. Proces ten rozpoczyna się od momentu podjęcia przemyślanej decyzji o jego wyborze i towarzyszy do zakończenia aktywności zawodowej, a niekiedy nawet dłużej. Kształtowanie tożsamości nauczyciela jest w gruncie rzeczy procesem formacyjnym, w którym współwystępują niemalże równocześnie takie elementy, jak dojrzewanie, uczenie się i przystosowanie (Siek, 1986, s. 9-11). Mają one na celu w sposób względnie trwałe i w miarę silny urzeczywistnić taki model nauczyciela, któremu przypisuje się pewne ważne cechy wynikające z roli i zadań, jakie ma spełniać on w grupie zawodowej i zbiorowości społeczno-kulturowej, do której przynależy i cieszy się jej społecznym zaufaniem.

Schemat 7. Drogi dochodzenia nauczyciela do zawodowej tożsamości

KSZTAŁTOWANIE TOŻSAMOŚCI ZAWODOWEJ DOKONUJE SIĘ W WYNIKU:		
Pracy formacyjnej nad osobistą godnością	Poznania, rozumienia i doświadczania wartości własnej osoby jako nauczyciela	Krytycznej samooceny na drodze postrzegania własnego „ja” realnego i porównania go z „ja” idealnym
Składnikami procesu kształtowania tożsamości zawodowej są:		
wiedza autokreacyjna, społeczna, indywidualna oraz nabywanie kompetencji biograficznych		

Opracowanie własne

Proces kształtowania tożsamości zawodowej nauczyciela dokonuje się na drodze:

(1) pracy formacyjnej nad osobistą godnością, czyli zmierzającej do indywidualnego poczucia bycia kimś ważnym w społeczeństwie i dla społeczeństwa poprzez wykonywanie zawodu nauczycielskiego (de Tchorzewski, 2016);

(2) poznania, rozumienia i doświadczania wartości własnej osoby jako nauczyciela (de Tchorzewski, 1997);

(3) krytycznej samooceny na drodze postrzegania własnego „ja” realnego i porównania go z „ja” idealnym, które odpowiada powszechnie akceptowanej wizji osoby i zawodu nauczyciela.

Ważnymi składnikami tych dróg są:

– wiedza autokreacyjna, która wspomaga osobisty rozwój zawodowy nauczyciela;

– wiedza społeczna, naukowa, ale także zdroworozsądkowa, które są związane z nabywaniem własnych doświadczeń życiowych;

– wiedza indywidualna będąca syntezą spostrzeżeń i wniosków związanych z osobistymi doświadczeniami zawodowymi;

– nabywanie kompetencji biograficznych dotyczących kierowania życiem osobistym i rozwojem zawodowym.

Kształtowanie tożsamości zawodowej nauczyciela jest w gruncie rzeczy pracą nad doskonaleniem samego siebie w obranym zawodzie. Praca ta rozpoczyna się w chwili podjęcia świadomej decyzji o wyborze zawodu. Jej kontynuacja trwa w procesie uczelnianego toku studiowania, zwłaszcza praktyk pedagogicznych. Właściwym czasem kształtowania się tożsamości zawodowej jest podjęcie przez nauczyciela pracy pedagogicznej, która trwa nieustannie przez cały okres jego aktywności profesjonalnej.

Nie jest ona pozbawiona pewnych trudności, na które napotykają nauczyciele w codziennym życiu i w toku pracy zawodowej. Nie sprzyjają one kształtowaniu tożsamości ani osobistej, ani zawodowej nauczycieli. Bywa i tak, że nie są oni sami w stanie sprostać przeciwnościom, na jakie natrafiają w dochodzeniu do jej umacniania. Oto niektóre przykłady bezdroży tożsamości zawodowej nauczycieli.

Schemat 8. Bezdroża tożsamości zawodowej nauczyciela

Opracowanie własne

To, co nazwano bezdrożami kształtowania tożsamości zawodowej nauczyciela, dotyczy mendykaryzmu egzystencjalnego, czyli odwiecznego problemu wynagradzania nauczycieli; bezradności wobec zmian w przestrzeni edukacyjnej, które np. przyjmują formę nie zawsze uzasadnionych reform oświatowych; to także brak poczucia autonomii w pełnieniu roli zawodowej oraz niedostrzeganie ważnych relacji interpersonalnych we wspólnocie nauczycielskiej. Ponadto należy zwrócić uwagę na przeżywanie lęków wywołanych koniecznością odniesienia się do zmieniających się zasad życia zawodowego, a także na nieprzewidywalność ich następstw, które nie sprzyjają nauczycielskiemu kształtowaniu tożsamości zawodowej. Lęki powodują poczucie osamotnienia

i samotności, które wywołują stany depresyjne u nauczycieli. Stąd coraz częściej nauczyciele korzystają z pomocy psychologicznej, psychiatrycznej i psychoterapeutycznej. Wszystko to przyczynia się do kryzysu tożsamościowego w tej grupie zawodowej, co powoduje utratę zdolności do przełamywania pojawiających się trudności i nie sprzyja podejmowaniu wysiłków na rzecz osobistego rozwoju. Nauczyciel, bez ukształtowanej tożsamości zawodowej, traci poczucie sensu swojej misji pedagogicznej oraz staje się obojętny wobec wszelkich wyzwań edukacyjnych. Nie przywiązuje wagi lub opacznie rozumie znaczenie takich pojęć, jak: godność, prawość, odpowiedzialność stanowiących kanon jego postępowania profesjonalnego. Wyzbywa się naturalnej dla tego zawodu zdolności myślenia humanistycznego¹², które zastępuje myśleniem pragmatycznym¹³ i utylitarnym¹⁴.

WNIOSKI I ZAKOŃCZENIE

Wychowanie i edukacja stają się w coraz większym stopniu nadzieją współczesnych pokoleń zagrożonych różnymi sprzecznościami niosącymi wraz z sobą wiele niewiadomych, przed jakimi staje dzisiaj każdy, nie tylko młody człowiek. Bez optymalnie przygotowanego do zawodu nauczyciela wychowanie i edukacja nie jest w stanie poradzić sobie z wieloma przeciwnościami, jakie im towarzyszą. Współczesne niedomagania, napięcia, patologie, brak wydolności tych ważnych dla rozwoju osobistego, jak i społecznego procesów wychowania i edukacji wskazują na konieczność zapobiegania im w szkolnej i pozaszkolnej przestrzeni. Jednym z ważniejszych czynników skutecznie zapobiegającym, a przynajmniej ograniczającym dysfunkcjonalność tych procesów jest osoba nauczyciela, którą poza formalnym przygotowaniem do zawodu, czyli uzyskanymi i potwierdzonymi kwalifikacjami i kompetencjami profesjonalnymi, cechuje wysokie poczucie tożsamości zawodowej. Tylko taki nauczyciel jest w stanie zrozumieć sens swojej misji społecznej, wskazać i wykorzystać własne miejsce i rolę w procesie wychowania i edukacji.

¹² Myślenie humanistyczne odnosi się do poszukiwania odpowiedzi na takie pytania, jak np.: Kim jestem jako człowiek? Kim jestem jako nauczyciel? Kim są moi uczniowie-wychowankowie?

¹³ Myślenie pragmatyczne odnosi się do realistycznej oceny rzeczywistości i poszukuje odpowiedzi na takie pytania, jak np.: Kim ja, nauczyciel tak na prawdę jestem w szkole? Czego szkoła i moi uczniowie tak na prawdę ode mnie oczekują?

¹⁴ Myślenie utylitarne odnosi się do poszukiwania odpowiedzi na takie pytania, jak np.: Jakie mam korzyści z pracy w szkole jako nauczyciel?

W pełni ukształtowaną tożsamość zawodową nauczyciela uwyrażnia jego wiedza, erudycja, mądrość, poznawcza dociekliwość, jego predyspozycje i predylekcje, a także wrażliwość etyczna oraz świadomość powinności, jak i jego sprawność moralna wraz z poczuciem osobistej odpowiedzialności. To one łącznie świadczą o nauczycielskiej autentycznej identyfikacji profesjonalnej. Nie bez znaczenia dla tożsamości zawodowej jest kierowanie się przez nauczyciela zasadami postępowania zgodnymi z etosem tej grupy zawodowej oraz świadomość i domaganie się respektowania przynależnych im podmiotowych praw nauczycielskich. Ich siła i wpływ prowadzą do przekonania nauczyciela co do trafnego wyboru tego zawodu.

Powyższe sugestie dotyczące procesu kształtowania tożsamości nauczyciela nasuwają kolejne problemy, które można ująć w postaci następujących pytań:

1. Kto jest, a kto powinien/może być odpowiedzialny za kształtowanie tożsamości zawodowej nauczycieli?

2. Jakimi kwalifikacjami formalnymi i kompetencjami merytorycznymi powinni legitymować się nauczyciele akademicy współuczestniczący w kształtowaniu tożsamości zawodowej nauczycieli?

3. Jakie pozaakademickie instytucje mogą/winny partycypować w kształtowaniu tożsamości nauczycieli?

4. Jakie we współczesnych kontekstach cywilizacyjno-kulturowych i społeczno-politycznych tkwią ograniczenia w rozwijaniu tożsamości zawodowej nauczycieli?

5. Jak można modyfikować, zmieniać, przekształcać przygotowanie nauczycieli, aby przyczyniało się ono do rozwoju i umacniania ich tożsamości zawodowej?

Poszukiwanie odpowiedzi na powyższe i im podobne pytania należy powierzyć pedeutologom, samym nauczycielom i kandydatom do tego zawodu, a także wszystkim tym, którym zawód ten kojarzy się nadal z ważną misją społeczną.

Przytoczony zestaw pytań aktualizuje refleksję i przedmiot badań współczesnej pedeutologii. Czyni ją otwartą na problemy dotąd tak szeroko niepodejmowane w jej ramach, a ponadto uświadamia i przywraca zarazem rangę nauczyciela jako jednego z trzech głównych podmiotów procesów wychowania i edukacji szkolnej, bez której w żaden sposób nie może obyć się jakiejkolwiek współczesne społeczeństwo.

BIBLIOGRAFIA

- ADAMSKI, F., DE TCHORZEWSKI, A.M. (red.) (1999). *Edukacja wobec dylematów moralnych współczesności*. Kraków.
- OSTROWSKA, U., DE TCHORZEWSKI A.M. (red.) (2002). *Etos pedagogów i edukacji wobec problemów globalizacji*. Bydgoszcz–Olsztyn.
- JASIŃSKI Z., LEWOWICKI, T. (2000). *Problemy pedeutologii na przelomie XX i XXI wieku*. Opole: UO, WSP ZNP.
- KWIATKOWSKA, H. (1997). *Edukacja nauczycieli: konteksty – kategorie – praktyki*. Warszawa: IBE.
- KWIATKOWSKA, H., LEWOWICKI, T. (1995). Z zagadnień pedeutologii i kształcenia nauczycieli. *Studia Pedagogiczne*, 61.
- KWIECIŃSKI, Z. (2000). *Tropy – ślady – próby. Studia i szkice z pedagogiki pogranicza*. Poznań–Olsztyn.
- PIELACHOWSKI, J. (2003). *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*. Poznań: eMPi2.
- SIEK, S. (1986). *Formowanie osobowości*. Warszawa: ATK.
- TCHORZEWSKI DE, A.M. (2005). Formacja osobowościowa jako czynnik kształcenia nauczycieli. W: *Edukacja – Szkoła – Nauczyciele. Promowanie rozwoju dziecka*, red. J. Kuźma i J. Morbitzer. Kraków.
- TCHORZEWSKI DE, A.M. (1993). Miejsce etyki i deontologii nauczycielskiej w polskiej myśli pedagogicznej. W: *Problemy etyczno-deontologiczne zawodu nauczyciela w okresie przemian ustrojowych w Polsce*, red. A.M. de Tchorzewski. Bydgoszcz.
- TCHORZEWSKI DE, A.M. (1999). Nauczyciel w sytuacji konfliktu wartości. W: *Pedagogika i edukacja wobec nadziei i zagrożeń współczesności*, red. J. Gnitecki i J. Rutkowiak. Warszawa–Poznań.
- TCHORZEWSKI DE, A.M. (1994). Prawość jako zasadnicza postawa i powinność moralna nauczyciela. W: *Rola wartości i powinności moralnych w kształtowaniu świadomości profesjonalnej nauczycieli*, red. A.M. de Tchorzewski. Bydgoszcz.
- TCHORZEWSKI DE, A.M. (1997). Doświadczenie wartości samego siebie jako źródło dochodzenia do własnej tożsamości. W: *Doświadczenie samego siebie w procesach edukacyjnych*, red. A.M. de Tchorzewski. Bydgoszcz: Wyd. Uczelniane WSP.
- TCHORZEWSKI DE, A.M. (1999). Etyczno-deontologiczne aspekty działalności zawodowej w pracy nauczyciela akademickiego. W: *Nauczyciele akademicy w procesie kształcenia pedagogów*, red. K. Duraj-Nowakowa. Kraków–Łódź.
- TCHORZEWSKI DE, A.M. (2006). Etyka zawodu nauczyciela akademickiego. Między tradycją a współczesnością. W: *Pedagogika szkoły wyższej*, red. K. Jaskot. Szczecin: USz.
- TCHORZEWSKI DE, A.M. (2016). Metafizyka i doświadczenie godności. W: *Godność jako wartość i problem edukacyjny*, red. I. Jazukiewicz, A.M. de Tchorzewski. Szczecin: Wyd. Usz.
- TCHORZEWSKI DE, A.M. (2016). O potrzebie zmian w formacji profesjonalnej nauczycieli. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 35, 3.
- TCHORZEWSKI DE, A.M. (2013). Sprawności moralne nauczyciela jako wyraz świadomości wychowawczej i kultury pedagogicznej. W: *Sprawności moralne wychowawcy*, red. I. Jazukiewicz, E. Rojewska Szczecin: Usz.
- TCHORZEWSKI DE, A.M. (2005). Prawość – atrybut czy aberracja w procesie kształcenia akademickiego. *Edukacja. Studia. Badania. Innowacje*, 4 (92).

TCHORZEWSKI DE, A.M. (2016). Rudymenarne właściwości formacji osobowościowej nauczyciela-wychowawcy. W: *Edukacja wobec niepowodzeń i szans ich minimalizacji*, red. A. Karpińska i in. Toruń: Wyd. Adam Marszałek.

ŻECHOWSKA, B. (1995). *O poznawaniu nauczyciela*. Katowice: WSP.

RZECZ O KSZTAŁTOWANIU TOŻSAMOŚCI ZAWODOWEJ NAUCZYCIELA

STRESZCZENIE

Podstawowym celem naukowym artykułu jest zwrócenie uwagi na jedno z ważnych zagadnień, które mieści się w obszarze pedeutologii. Dotyczy ono treści i zakresu nauczycielskiej tożsamości zawodowej, analizy jej źródeł i podstaw, a także atrybutów. Problemy wynikające z tych zagadnień zostały ujęte w strategię poszukiwań odpowiedzi na pytania o strukturę i dynamikę ich kształtowania się. Proces wyvodu sprowadza się do odpowiedzi na pytanie o znaczenie nauczycielskiego etosu i generacji praw podmiotowych będących świadectwem zawodowej tożsamości. Ponadto wskazano w nim na rolę i istotę procesu dochodzenia nauczycieli do zawodowej tożsamości w czasach chaosu aksjonormatywnego. Przeprowadzona analiza zmierzała do opisu poznawczego, wyjaśnienia wraz z interpretacją głównego przedmiotu podjętego zagadnienia oraz aplikacji w postaci pytań otwartych skierowanych w zakończeniu do czytelników.

Słowa kluczowe: tożsamość zawodowa; etos nauczyciela; prawa podmiotowe.

IT IS ABOUT FORMING OF THE PROFESSIONAL PERSONALITY OF THE TEACHERS

SUMMARY

The main scientific goal of that article is paying attention on one of the most important task that is located in the area of pedeutology. It concerns the content and range of professional personality of the teachers, analysis of its resources and basis, and also attributes. The problems stem from those tasks are incorporated in the strategy of the research of some answers on the question of the role of the ethos of the teacher and the generation of the subjective law that are the evidence of professional personality. Moreover, indicate in it on the role and meaning of the process of getting the professional personality in the time of axiological chaos. The conducted analysis was headed towards the cognitive description, explanation with interpretation the main subject of the taken task and application in the shape of open questions towards to the readers in the conclusion.

Keywords: professional personality; ethos of the teacher; subjective law.